

gendus est gigas iste « Venator contra Dominum. » Quid autem hic significatur hoc nomine, quod est « Venator, » nisi animalium terrigenarum deceptor, oppressor, extinator? Erigebat ergo cum suis populis turrem contra Dominum, quā est impia significata superbia. Merito autem malus puni- tur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus vero ipsum poenae quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua est, ibi damnata est superbia, ut non intelligeretur ju- bens homini, qui noluit intelligere ut obediret Deo jubenti. Sic illa conspiratio dissoluta est, cum quisque ab eo quem non intelligebat, abscederet, nec se nisi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret: et per linguas divisae sunt gentes, dispersaeque per terras, sicut Deo placuit, qui hoc modis occultis nobisque incomprehensibilibus fecit.

CAPUT V.

De descensione Domini ad confundendam linguam aëdificantium turrem.

Quod enim scriptum est: « Et descendit Dominus videre » civitatem et turrem, quam aëdificaverunt filii hominum¹; « hoc est, non filii Dei, sed illa societas secundum hominem vivens, quam terrenam dicimus Civitatem: non loco mo- vetur Deus, qui semper ubique est totus; sed descendere dicitur, cum aliquid facit in terra, quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum, præsentiam quodam modo ejus ostendat: nec videndo discit ad tempus, qui nunquam potest aliquid ignorare; sed ad tempus videre

¹ Gen. xi, 5.

et cognoscere dicitur, quod videri et cognosci facit. Non sic ergo videbatur illa civitas, quomodo eam Deus videri fecit, quando sibi quantum displiceret ostendit. Quamvis possit intelligi Deus ad illam civitatem descendisse, quia descenderunt Angeli ejus in quibus habitat; ut quod ad- junctum est: « Et dixit Dominus Deus: Ecce genus unum, » et labium unum omnium¹, » et cætera; ac deinde addi- tum, « Venite et descendentes confundamus ibi linguam » eorum²; » recapitulatio sit, demonstrans quemadmodum factum sit, quod dictum fuerat: « Descendit Dominus. » Si enim jam descenderat, quid sibi vult: « Venite et des- » cendentes confundamus, » (quod intelligitur Angelis die- tum,) nisi quia per Angelos descendebat, qui in Angelis descendentes confundit? Et bene non ait: « Venite, et descen- dentes confundite: » sed, « Confundamus ibi linguam eo- » rum; » ostendens ita se operari per ministros suos, ut sint etiam ipsi cooperatores Dei: sicut Apostolus dicit: « Dei » enim sumus cooperarii³. »

CAPUT VI.

Qualis intelligenda sit esse locutio, quā Deus Ange- lis loquitur.

I. POTERAT et illud, quando factus est homo, de An- gelis intelligi quod dictum est: « Faciamus hominem, » quia non dixit: Faciam; sed quia sequitur, « Ad imaginem » nostram⁴; » nec fas est credere ad imaginem Angelorum hominem factum, aut eandem esse imaginem Angelorum et Dei; ideo recte illic intelligitur pluralitas Trinitatis.

¹ Gen. xi, 6. — ² Ibid. 7. — ³ 1. Cor. iii, 9. — ⁴ Gen. 1, 26.

Quæ tamen Trinitas, quia unus est Deus, etiam cum dixisset: « Faciamus : et fecit, inquit, Deus hominem ad imaginem Dei¹: » non dixit: « Fecerunt dii, aut, ad imaginem deorum. » Poterat et hic eadem intelligi Trinitas, tanquam Pater dixerit ad Filium et Spiritum sanctum: « Venite, » et descendentes confundamus ibi linguam eorum; » si aliquid esset, quod Angelos prohiberet intelligi, quibus potius convenit venire ad Deum motibus sanctis, hoc est, cogitationibus piis, quibus ab eis consulitur incommutabilis Veritas, tanquam lex æterna in illa eorum curia superna. Neque enim sibi ipsi sunt veritas; sed creatricis participes Veritatis, ad illam moventur, tanquam ad fontem vitæ, ut quod non habent ex se ipsis, capiant ex ipsa. Et eorum stabilis est iste motus, quo veniunt, qui non recedunt. Nec sic loquitur Angelis Deus, quomodo nos invicem nobis, vel Deo, vel Angelis, vel ipsi Angeli nobis, sive per illos Deus nobis; sed ineffabili suo modo, nobis autem hoc indicatur nostro modo. Dei quippe sublimior ante suum factum locutio, ipsius sui facti est immutabilis ratio, quæ non habet sonum strepentem atque transeuntem, sed vim sempiternæ manentem, et temporaliter operantem. Hac loquitur Angelis sanctis, nobis autem aliter longe positus. Quando autem etiam nos aliquid talis locutionis interioribus auribus capimus, Angelis propinquamus. Non itaque mihi assidue reddenda est ratio in hoc Opere de locutionibus Dei. Aut enim Veritas incommutabilis per se ipsam ineffabiliter loquitur rationalis creaturæ mentibus, aut per mutabilem creaturam loquitur, sive spiritalibus imaginibus nostro spiritui, sive corporalibus vocibus corporis sensui.

II. Illud sane quod dictum est: « Et nunc non deficient ex illis omnia, quæ conati fuerint facere²: » non

¹ Gen. 1, 27. — ² Id. xi, 6.

dictum est confirmando, sed tanquam interrogando, sicut solet a comminantibus dici, quemadmodum ait quidam:

Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur¹:

Sic ergo accipiendum est, tanquam dixerit: « Nonne omnia deficient ex illis, quæ conati fuerint facere? » Sed si ita dicatur, non exprimit comminantem. Verum propter tardiusculos addidimus particulam, id est, ne, ut diceremus: « Nonne: » quoniam vocem pronuntiantis scribere non possumus. Ex illis igitur tribus hominibus, Noë filiis, septuaginta-tres, vel potius ut ratio declaratur est, septuaginta-duæ gentes totidemque linguæ per terras esse cœperunt, quæ crescendo et insulas impleverunt. Auctus est autem numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam et in Africa barbaras gentes in una lingua plurimas novimus; et homines quidem, multiplicato genere humano, ad insulas inhabitandas navigio transire potuisse, quis ambigat?

CAPUT VII.

An omne bestiarum genus etiam rem totissimæ a terris insulæ ex eo numero acceperit, qui in arca diluviï inundatione servatus est.

Sed quæstio de omni genere bestiarum non est, quæ sub cura hominum non sunt, nec sicuti rana: nascuntur ex terra, sed sola commixtione maris et fœminæ propagantur, sicut lupi atque huiusmodi cætera, quomodo post diluvium, quo ea quæ in arca non erant, cum cetera deleta

¹ Virg. Æneid. iii.

sunt, etiam in insulis esse potuerint, si reparata non sunt nisi ex his, quorum genera in utroque sexu arca servavit. Possunt quidem credi ad insulas natando transisse, sed proximas. Sunt autem quædam tam longe positæ a continentibus terris, ut ad eas nulla videatur natare potuisse bestiarum. Quod si homines eas captas secum advexerunt, et eo modo ubi habitabant earum genera instituerunt, venandi studio fieri potuisse incredibile non est: quamvis jussu Dei sive permissu etiam opere Angelorum negandum non sit, potuisse transferri. Si vero e terra exortæ sunt secundum originem primam, quando dixit Deus: « Pro- » ducat terra animam vivam¹: » multo clarius apparet, non tam reparandorum animalium causa, quam figurandarum variarum gentium propter Ecclesiæ sacramentum in arca fuisse omnia genera, si in insulis, quo transire non possent, multa animalia terra produxit.

CAPUT VIII.

An ex propagine Adam vel filiorum Noë quædam genera hominum monstrosa prodierint.

I. QUÆRITUR etiam, utrum ex filiis Noë, vel potius ex illo uno homine, unde etiam ipsi extiterunt, propagata esse credendum sit quædam monstrosa hominum genera, quæ gentium narrat historia: sicut perhibentur quidam unum habere oculum in fronte media: quibusdam plantas versas esse post crura; quibusdam utriusque sexus esse naturam, et dextram mammam virilem, sinistram muliebrem, vicibusque alternis coëundo et gignere et parere: aliis ora non esse, eosque per nares tantum-

¹ Gen. 1, 24.

modo halitu vivere: alios statura esse cubitales, quos Pygmæos a cubito Græci vocant¹: alibi quinquennes concipere foeminas, et octavum vitæ annum non excedere. Item ferunt esse gentem, ubi singula crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt, et sunt mirabilis celeritatis; quos Sciopodas vocant², quod per æstum in terra jacentes resupini umbra se pedum protegant: quosdam sine cervice oculos habentes in humeris: et cætera hominum, vel quasi hominum genera, quæ in maritima platea Carthaginis musivo picta sunt, ex libris deprompta velut curiosioris historiæ. Quid dicam de Cynocephalis³, quorum canina capita atque ipse latratus magis bestias quam homines confitetur? Sed omnia genera hominum quæ dicuntur esse, credere non est necesse. Verum quisquis uspiam nascitur homo, id est animal rationale mortale, quamlibet nostris inusitatam sensibus gerat corporis formam, seu colorem, sive motum, sive sonum, sive qualibet vi, qualibet parte, qualibet qualitate naturæ, ex illo uno protoplasto originem ducere, nullus fidelium dubitaverit. Apparet tamen quid in pluribus natura obtinuerit, et quid sit ipsa raritate mirabile.

II. Qualis autem ratio redditur de monstrosis apud nos hominum partibus, talis de monstrosis quibusdam gentibus reddi potest. Deus enim creator est omnium, qui ubi et quando creari quid oporteat vel oportuerit, ipse novit, sciens universitatis pulchritudinem quarum partium vel similitudine vel diversitate contextat. Sed qui totum inspicere non potest, tanquam deformitate partis offenditur; quoniam cui congruat, et quo referatur, ignorat. Pluribus quam quinque digitis in manibus et pedibus nasci homines, novimus; et hæc levior est quam illa distantia:

¹ Pygmæi dicti, quasi Cubitales. — ² Sciopodæ; quasi Umbripedes. — ³ Cynocephali; quasi Canicipites.

sed tamen absit, ut quis ita desipiat, ut existimet in numero humanorum digitorum errasse Creatorem, quamvis nesciens cur hoc fecerit. Ita etsi major diversitas oriatur, scit ille quid egerit, cujus opera juste nemo reprehendit. Apud Hipponem Diarrhytum (12) est homo quasi lunatas habens plantas, et in eis binos tantummodo digitos, similes et manus. Si aliqua gens talis esset, illi curiosæ atque mirabili adderetur historiæ. Num igitur istum propter hoc negabimus ex uno illo, qui primus creatus est, esse progatum? Androgyni, quos etiam Hermaphroditos nuncupant, quamvis admodum rari sint, difficile est tamen ut temporibus desint, in quibus sic uterque sexu apparet, ut ex quo potius debeant accipere nomen, incertum sit: a meliore tamen, hoc est a masculino, ut appellarentur, loquendi consuetudo prævaluit. Nam nemo unquam Androgynecas aut Hermaphroditas nuncupavit. Ante annos aliquot, nostra certe memoria, in Oriente duplex homo natus est superioribus membris, inferioribus simplex. Nam duo erant capita, duo pectora, quatuor manus, venter autem unus, et pedes duo, sicut uni homini: et tandiu vixit, ut multos ad eum videndum fama contraheret. Quis autem omnes commemorare possit humanos foetus longe dissimiles his ex quibus eos natos esse certissimum est? Sicut ergo hæc ex illo uno negari non possunt originem ducere; ita quæcumque gentes in diversitatibus corporum ab usitato naturæ cursu, quem plures et prope omnes tenent, velut exorbitasse traduntur, si definitione illa includuntur, ut rationalia animalia sint atque mortalia, ab eodem ipso uno primo patre omnium stirpem trahere confitendum est: si tamen vera sunt quæ de illarum nationum varietate et tanta inter se atque nobiscum diversitate traduntur. Nam et simias, et cercopithecus, et spinghas, si nesciremus non

homines esse, sed bestias, possent illi historici de sua curiositate glorientes, velut gentes aliquas hominum nobis impunita vanitate mentiri. Sed si homines sunt, de quibus illa mira conscripta sunt; quid, si propterea Deus voluit etiam nonnullas gentes ita creare, ne in his monstris, quæ apud nos patet ex hominibus nasci, ejus sapientiam, qua naturam fingit humanam, velut artem cujuspiam minus perfecti opificis, putarem errasse? Non itaque nobis videri absurdum debet, ut quemadmodum in singulis quibusque gentibus quædam monstra sunt hominum, ita in universo genere humano quædam monstra sint gentium. Qua propter ut istam quæstionem pedetemtim cauteque concludam, aut illa, quæ talia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt; aut si sunt, homines non sunt; aut ex Adam sunt, si homines sunt.

CAPUT IX.

An inferiorem partem terræ, quæ nostræ habitationi contraria est, Antipodas habere credendum sit.

Quod vero et Antipodas esse fabulantur (13), id est, homines a contraria parte terræ, ubi sol oritur, quando occidit nobis, adversa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc ulla historica cognitione didicisse se affirmant, sed quasi ratiocinando conjectant, eo quod intra convexa cœli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat, et infimum, et medium: et ex hoc opinantur alteram terræ partem, quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata et rotunda mundus

esse credatur; sive aliqua ratione monstratur; non tamen esse consequens, ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra: deinde etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse esse, ut homines habeat. Quoniam nullo modo Scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod ejus prædicta complentur: nimisque absurdum est, ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajecta, navigare ac pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum. Quapropter inter illos tunc hominum populos, qui per septuaginta-duas gentes et totidem linguas colliguntur fuisse divisi, quæramus, si possumus invenire illam in terris peregrinantem Civitatem Dei, quæ usque ad diluvium arcamque perducta est, atque in filiis Noë per eorum benedictiones perseverasse monstratur, maxime in maximo, qui est appellatus Sem: quando quidem Japhet ita benedictus est, ut in ejusdem fratris sui domibus habitaret.

CAPUT X.

De generatione Sem, in cujus progenie tendens ad Abraham Civitatis Dei ordo dirigitur.

I. TENENDA est igitur series generationum ab ipso Sem, ut ipsa ostendat post diluvium Civitatem Dei; sicut eam series generationum ab illo quid est appellatus Seth, ostendebat ante diluvium. Propter hoc ergo Scriptura divina cum terrenam Civitatem in Babylone, hoc est, in confusione monstrasset, ad patriarcham Sem recapitulando revertitur, et orditur inde generationes usque ad Abraham, commemorato etiam numero annorum quanto quisque ad

hanc seriem pertinentem filium genuisset, quantoque vixisset. Ubi certe agnoscendum est quod ante promiseram, ut appareat quare sit dictum de filiis Heber: « Nomén unius » Phalech quia in diebus ejus divisa est terra¹. » Quid enim aliud intelligendum est, terram esse divisam, nisi diversitate linguarum? Omnis igitur cæteris filiis Sem ad hanc rem non pertinentibus, illi connectuntur in ordine generationum, per quos possit ad Abraham perveniri: sicut illi connectebantur ante diluvium, per quos perveniretur ad Noë, generationibus quæ propagatæ sunt ex illo Adam filio, qui appellatus est Seth. Sic ergo incipit generationum ista contextio: « Et hæ generationes Sem. Sem filius centum annorum, cum genuit Arphaxat, secundo anno post diluvium. Et vixit Sem, postquam genuit Arphaxat, quingentos annos, et genuit filios et filias, et mortuus est². Sic exequitur cæteros, dicens quoto quisque anno vitæ suæ filium genuerit, ad istum generationum ordinem pertinentem, qui pertendit ad Abraham; et quot annos postmodum vixerit, intimans eum filios filiasque genuisse: ut intelligamus unde potuerint populi accrescere, ne in paucis, qui commemorantur hominibus occupati pueriliter hæsitemus, unde tanta spatia terrarum atque regnorum repleri potuerint de genere Sem, maxime propter Assyriorum regnum, unde Ninus ille Orientalium domitor usquequaque populorum ingenti prosperitate regnavit, et latissimum ac fundatissimum regnum, quod diuturno tempore duceretur, suis posteris propagavit.

II. Sed nos, ne diutius quam opus est immoremur, non quot annos quisque in ista generationum serie vixerit, sed quoto anno vitæ suæ genuerit filium, hoc ordine memorandum tantummodo ponimus, ut et numerum annorum a transacto diluvio usque ad Abraham colligamus, et

¹ Gen. x, 25. — ² Id. xi, 10, 11.

propter illa, in quibus non cogit necessitas immorari, breviter alia cursimque tangamus. Secundo igitur anno post diluvium Sem, cum esset centum annorum, genuit Arphaxat; Arphaxat autem, cum esset centum-triginta-quinque annorum, genuit Caïnan; qui cum esset centum-triginta, genuit Sala. Porro etiam ipse Sala totidem annorum erat, quando genuit Heber. Centum vero et triginta et quatuor agebat annos Heber, cum genuit Phalech, in cuius diebus divisa est terra. Ipse autem Phalech vixit centum-triginta, et genuit Ragau: et Ragau centum-triginta duos, et genuit Seruch: et Seruch centum-triginta, et genuit Nachor: et Nachor septuaginta-novem, et genuit Thara: Thara autem septuaginta, et genuit Abram: quem postea Deus, mutato vocabulo, nominavit Abraham¹. Fiunt itaque anni a diluvio usque ad Abraham mille-septuaginta et duo secundum Vulgatam editionem, hoc est, interpretum Septuaginta. In hebræis autem codicibus longe pauciores annos perhibent inveniri: de quibus rationem aut nullam, aut difficillimam reddunt.

III. Cum ergo quærimus in illis septuaginta-duabus gentibus Civitatem Dei, non possumus affirmare illo tempore, quo erat illis labium unum, id est, loquela una, tunc jam genus humanum alienatum fuisse a cultu veri Dei, ita ut in solis istis generationibus pietas vera remaneret, quæ descendunt de semine Sem per Arphaxat, et tendunt ad Abraham: sed ab illa superbia ædificandæ turris usque in coelum, qua impia significatur elatio, apparuit Civitas, hoc est, societas impiorum. Utrum itaque ante non fuerit an latuerit, an potius utraque permanserit, pia scilicet in duobus filiis Noë, qui benedicti sunt, eorumque posteris; impia vero in eo qui maledictus est, atque ejus progenie, ubi etiam exortus est gigas venator contra Dominum, non

¹ Gen. xvii, 5.

est dijudicatio facilis. Fortassis enim, quod profecto est credibilis, et in filiis duorum illorum jam tunc antequam Babylonia cœpisset institui, fuerunt contemptores Dei, et in filiis Cham cultores Dei: utrumque tamen hominum genus terris nunquam defuisse credendum est. Siquidem et quando dictum est: « Omnes declinaverunt, simul inutiles » facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum¹: » in utroque Psalmo, ubi hæc verba sunt, et hoc legitur: « Nonne cognoscent omnes, qui operantur » iniquitatem, qui devorant populum meum in cibo panis²? » Erat ergo etiam tunc populus Dei. Unde illud quod dictum est: « Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum: » de filiis hominum dictum est, non de filiis Dei. Nam præmissum est: « Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videret si est intelligens, aut requirens Deum³: » ac deinde illa subjuncta, quæ omnes filios hominum, id est, ad Civitatem pertinentes quæ vivit secundum hominem, non secundum Deum, reprobos esse demonstrant.

CAPUT XI.

Quod ea primitus lingua in usu hominum fuerit, quæ postea hebræa ab Heber nomine nuncupata est, et in cujus familia remansit cum diversitas esset facta linguarum.

I. QUAMOBREM sicut lingua una cum esset omnium, non ideo filii pestilentiæ defuerunt; nam et ante diluvium una erat lingua, et tamen omnes præter unam Noë justum domum deleri diluvio meruerunt: ita quando merito elatioris im-

¹ Psal. xlii, 3. et lxx, 4. — ² Ibid. 4 et 5. — ³ Ibid. 2 et 3.

pietatis gentes linguarum diversitate punitæ atque divisæ sunt, et Civitas impiorum confusionis nomen accepit, hoc est, appellata est Babylon, non defuit domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret. Unde sicut supra memoravi, cum cœpissent enumerari filii Sem, qui singuli gentes singulas procrearunt, primus est commemoratus Heber, cum sit abnepos ipsius, hoc est, ab illo quintus inveniatur exortus. Quia ergo in ejus familia remansit hæc lingua¹, divisus per alias linguas cæteris gentibus, quæ lingua prius humano generi non immerito creditur fuisse communis, ideo deinceps hebræa est nuncupata. Tunc enim opus erat eam distingui ab aliis linguis nomine proprio, sicut aliæ quoque vocatæ sunt nominibus propriis. Quando autem erat una, nihil aliud quam humana lingua, vel humana locutio vocabatur; qua sola universum genus humanum loquebatur.

II. Dixerit aliquis: « Si in diebus Phalech filii Heber divisa est terra per linguas, id est, homines, qui tunc erant in terra; ex ejus nomine potius debuit appellari lingua illa, quæ fuit omnibus ante communis. » Sed intelligendum est ipsum Heber propterea tale nomen imposuisse filio suo, ut vocaretur Phalech, quod interpretatur divisio, quia tunc ei natus est, quando per linguas terra divisa est, id est, ipso tempore, ut hoc sit quod dictum est: « In diebus » ejus divisa est terra². » Nam nisi adhuc Heber viveret, quando linguarum facta est multitudo, non ex ejus nomine nomen acciperet lingua, quæ apud illum potuit permanere. Et ideo credenda est ipsa fuisse prima illa communis: quoniam de pœna venit illa multiplicatio mutatioque linguarum: et utique præter hanc pœnam esse debuit populus Dei. Nec frustra lingua hæc est, quam tenuit Abraham, nec in omnes filios suos transmittere potuit, sed in eos tan-

¹ Vide infra lib. xviii, c. 39. — ² Gen. xi, 25.

tum, qui propagati per Jacob, et insignius atque eminentius in Dei populum coalescentes, Dei testamenta et stirpem Christi habere potuerunt. Nec Heber ipse eandem linguam in universam progeniem suam refudit; sed in eam tantum, cujus generationes perducuntur ad Abraham. Quapropter etiamsi non evidenter expressum est fuisse aliquod pium genus hominum, quando ab impiis Babylonia condebatur, non ad hoc valuit hæc obscuritas, ut quærentis fraudaretur, sed potius ut exerceretur intentio. Cum enim legitur unam fuisse linguam primitus omnium, et ante omnes filios Sem commendatur Heber, quamvis ab illo quintus oriatur; et hebræa vocatur lingua, quam Patriarcharum et Prophetarum, non solum in sermonibus suis, verumetiam in Litteris sacris custodivit auctoritas: profecto cum quæritur in divisione linguarum, ubi lingua illa remanere potuerit, quæ fuit ante communis; quæ sine ulla dubitatione, ubi remansit, non ibi fuit illa pœna, quæ facta est mutatione linguarum; quid aliud occurrit, nisi quod in hujus gente remanserit, a cujus nomine nomen accepit; et hoc justitiæ gentis hujus non parvum apparuisse vestigium, quod cum aliæ gentes plecterentur mutatione linguarum, ad istam non pervenit tale supplicium?

III. Sed adhuc illud movet, quomodo potuerunt singulas gentes facere Heber et filius ejus Phalech, si una lingua permansit ambobus. Et certe una est hebræa gens ex Heber propagata usque ad Abraham, et per eum deinceps, donec magnus fieret populus Israël. Quomodo igitur omnes filii, qui commemorati sunt, trium filiorum Noë, fecerunt singulas gentes, si Heber et Phalech singulas non fecerunt? Nimirum illud est probabilius, quod gigas ille Nembroth fecerit etiam ipse gentem suam, sed propter excellentiam dominationis et corporis seorsum eminentius

nominatus est, ut maneat numerus septuaginta-duarum gentium atque linguarum. Phalech autem propterea commemoratus est, non quod gentem fecerit, (nam eadem ipsa est ejus gens hebræa, eademque lingua;) sed propter tempus insigne, quod in diebus ejus terra divisa est. Nec movere nos debet, quomodo potuerit gigas Nebroth ad illud ætatis occurrere, quo Babylon condita est, et confusio facta linguarum, atque ex hac divisio gentium. Non enim quia Heber sextus est a Noë, ille autem quartus, ideo non potuerunt ad id tempus convenire vivendo. Hoc enim contigit, cum plus viverent, ubi pauciores sunt generationes, minus ubi plures; aut serius nati essent ubi pauciores, maturius ubi plures. Sane intelligendum est, quando terra divisa est, non solum jam natos cæteros filios filiorum Noë, qui commemorantur patres gentium; sed etiam ejus ætatis fuisse, ut numerosas familias haberent, quæ dignæ fuissent nominibus gentium. Unde nequaquam putandum, quod eo fuerint ordine geniti, quo commemorati leguntur. Alioquin duodecim filii Jectan, qui erat filius alius Heber, frater Phalech, quomodo potuerunt jam gentes facere, si post Phalech fratrem suum Jectan natus est, sicut post eum commemoratus est: quandoquidem tempore quo natus est Phalech, divisa est terra. Proinde intelligendum est priorem quidem nominatum, sed longe post fratrem suum Jectan fuisse natum, cujus Jectan duodecim filii tam grandes jam familias haberent, ut in linguas proprias dividi possent. Sic enim potuit prior commemorari, qui erat ætate posterior; quemadmodum prius commemorati sunt ex tribus filiis Noë procreati filii Japhet, qui erat minimus eorum; deinde filii Cham, qui erat medius; postremo filii Sem, qui erat primus et maximus. Illarum autem gentium vocabula partim manserunt, ita ut hodieque appareat unde fuerint derivata; sicut ex Assur Assyrii, et

ex Heber Hebræi: partim temporis vetustate mutata sunt, ita ut vix homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes, nec omnium, sed aliquarum ex istis origines gentium potuerint reperire. Nam quod ex filio Cham, qui vocabatur Mesraïm, Ægyptii perhibentur exorti, nulla hic resonat origo vocabuli: sicut nec Æthiopum, qui dicuntur ad eum filium Cham pertinere, qui Chus appellatus est. Et si omnia considerentur, plura mutata, quam manentia nomina apparent.

CAPUT XII.

De articulo temporis in Abraham, a quo sanctæ successionis novus ordo contexitur

Nunc jam videamus procursum Civitatis Dei, etiam ab illo articulo temporis, qui factus est in patre Abraham, unde incipit esse notitia ejus evidentior, et ubi clariora leguntur promissa divina, quæ nunc in Christo videmus impleri. Sicut ergo Scriptura sancta indicante didicimus, in regione Chaldæorum natus est Abraham: quæ terra ad regnum pertinebat Assyriorum¹. Apud Chaldæos autem jam etiam tunc superstitiones impiæ prævalebant, quemadmodum per cæteras gentes. Una igitur Tharæ domus erat, de qua natus est Abraham, in qua unius veri Dei cultus, et quantum credibile est, in qua jam sola etiam hebræa lingua remanserat; quamvis et ipsa, sicut jam manifestior Dei populus in Ægypto, ita in Mesopotamia servisse diis alienis, Jesu Nave narrante referatur¹: cæteris ex progenie illius Heber in linguas paulatim alias et

¹ Gen. xi, 28. — ² Jos. xxiv, 2.